

PETE NAJARIAN

Adanalı bir anne ve Diyarbakırlı bir babanın çocuğu olarak 1940'ta New York yakınlarındaki Union City'de doğdu. Rutgers Üniversitesi'nde İngiliz dili ve edebiyatı okudu, San Francisco Üniversite'nde yaratıcı yazarlık yüksek lisansı yaptı. Çeşitli üniversitelerde ders verdi. Öykü, şiir ve denemeleri dergi ve antolojilerde yayımlandı. İlk romanı *Voyages* 1971'de basıldı (Türkçe basımı: *Son Ermeni*, Ece Eroğlu çevirisiyle, Aras, 2004). Bu kitapta, kimliğinin ve kaybettiği babasının izlerini ararken Anadolu göçmeni ailesinin geçmişiyle hesaplaşan, içindeki huzursuzluğun ve Amerika'ya karşı hissettiği yabancıliğin nedenlerini bulmaya çalışan bir Ermeni gencinin isyanını dile getirdi. Bu ilk romanıyla edebiyat çevrelerinden olumlu tepkiler aldı. 1978'de yayımladığı *Wash Me On Home, Mama*'da aile, aidiyet ve kimlik kavramları üzerinde durdu. 1986'da yayımlanan *Daughters of Memory*'de ise kadın figürleri aracılığıyla geçmişinin izlerini sürdürdü ve simgesel bir kadın korosuyla dünü bugüne, ailesinin macerasını Amerika'daki yaşantıya bağladı. Najarian'ın anı ve denemelerden oluşan kitabı *The Great American Loneliness* (Büyük Amerikan Yalnızlığı) ise 1999'da yayımlandı. Eski kitaplarında Peter ismini kullanan Najarian, son üçlemesiyle birlikte (*The Artist and His Mother, The Paintings of Art Pinajian, The Naked and The Nude*) Pete ismini kullanmaya başladı. Halen, günlerini edebiyat ve resimle uğraşarak geçirdiği Kaliforniya'da yaşıyor.

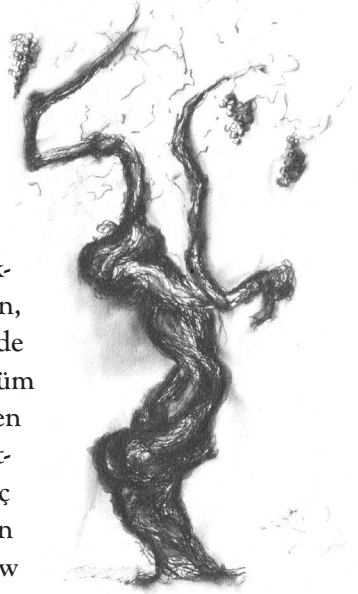
Yaşlı Üzüm Asması

Çizgi üstüne çizgi, kuyruğunu yiyen yılanı yemek olacak gibi akıyorlar. Boşluğu seviyor ve ölümden büyüyorlar, yükseliyor ve çatlayan bir duvardaki kendileri de çatlağa dönüşen freskler gibi ölümün bir parçası haline geliyorlar.

Sevgili Ölüm, sevgili ölen dostlar, işte size daha çok çizgi, başka bir gizem ve arayış. Konu basit, burnundan kıllar fışkıran ve azgın ihtiyar bir sanatçı, hayatı boyunca yaptığı işlere yeniden dönüp bakarken tarihin, birbirini öldüren türümüzün ve çölde katledilen anneannesinin ruhuyla yüz yüze gelir.

Anneanesi kimdir, neye benzemektedir? Onu, hep istediği kadınmiş gibi çizmek ister, onun görünüşünü aramak yazarı gizemli dışının labirentine sürükler.

Bu arada hayat devam etmektedir. Bir grup yaşlı Ermeni kadın, Fresno, Kaliforniya gibi bir yerde birlikte oturmaktadır, oradaki üzüm asmaları bir zamanlar Türkiye'den bildiklerine benzer. Ermeniler katledildiğinde Türkiye'de birer genç kız olan bu kadınlar, hayatta kalan diğerleri gibi Amerika'ya gelip New

York'la arasında bir nehir olan bir şehre yerleşmişlerdir. Fabrikalarda çalışmış, ailelerine bakmış ve emekli olunca bir üzüm bağının yakınına taşınıp arada bir toplanarak iki lafın belini kırmaktadırlar.

Kahramanımızın annesi de onlardan biri olabilir. Ayda bir görmeye gittiği annesi ona yüzünü hatırlayamadığı kendi annesini anlatır. Yazar, bu yüzü ikisinin de farklı biçimlerde kaybettiği yuvanın görüntüsüyümüş gibi hayal etmeye çabalar. Onu kendi içinde bulmaya çalışır ama hayal gücü yetmez, anıları işe karıştır ve tüm bunlar kaldırıp açamadığı perdelere dönüşür.

Berkeley'deki kulübesinde bunları çözmeye çalışır ama bir mektubun kenarına çizilen karalamalar gibi büyümeye devam ederler. Bu mektupların bazıları artık görüşmediği eski dostu Charlie'ye yazılmıştır. Çizgiler, hasat zamanı sonundaki yaşlı bir asma gibi kıvrılıp eğilmektedir, lime lime olmuş kabuğu ve hırpalanmış gövdesi, çarmıha gerilmiş yaşlı bir ego gibidir, kolları ölmek için dua edercesine açılmıştır.

Batıdaki Büyük Vadide Bir Üzüm Bağının Kıyısında

Hasat zamanı geçti, yaz bitti, ama asmaların saçaklarında hâlâ üzümler sallanıyor, yumuşak kabukları şimdi kahverengi çillerle dolu ve özuları iyice tatlanmış.

Hayatta kalmışlar, olgunlaşmışlar ve suları çekildikçe iyice ballanmışlar.

Ufukta toparlak bir ay beliriyor ve günbatımının uzun ışınları, altın suyunda yıkanan bazı yaşlı figürlere mavi ve mor gölgeler gönderiyor. İçlerinden biri parmağını şıklatarak elini ileri sallıyor.

- Ee?
- Bana hiç sorma, öyle aşk yaşamadım ben.
- Benim dizide var, seyrediyorum.
- O safsatayı seyretmiyorum ben artık.
- O hikâyeleri kubura anlatsınlar, üstüne de sifonu çeksinler.
- Hiç de bile, ben seviyorum, hayat gibi işte.
- Kimin hayatı?
- Benimki değil.
- Hangimiz öyle aşk yaşamış?
- Hiç bana bakmayın. Yetimhanedeyken, kötürüm veya kör olmasın yeter dedim, onlar da bana elinde şapkasıyla bir asker fotoğrafı gösterdiler. Ellis Adası'na bir geldim

ki, gözünün biri cam, bir de savaşta yaralanıp topal kalmış. Bunlar yetmezmiş gibi, benden on altı yaş büyük, üstelik ben o sırada daha on altımda bile yokum.

- Ama sevdiğini onu.
- Sevmeyi öğrendim ama sevdalı değildim.
- Peki Anna'ya ne diyorsunuz? Onun âşığı vardı.
- Onun âşığı Müslüman'dı.
- Komşunun oğluna âşıktı.
- Bir Müslüman'a.
- Müslümanlar Hıristiyan kızları pek sever.
- Ah o çirkefler.
- Müslüman veya Hıristiyan, neyse ne, bir oğulları oldu.
- Bir piç.
- Sana göre piç, anasına göre prensti.
- Çakı Nışan'ı hatırlar mısınız, onun baldızının da böyle bir piçi vardı. Kadın çocukla sokakta yürürken kimse onunla konuşmazdı. Yüzüne tüküren bile olurdu.
- Anna'nın yüzüne tüküren olmadı, çünkü kimse bilmiyordu.
- Sen söyleyene kadar ben de bilmiyordum.
- Anlat bakayım bir daha.
- Çocuğun doğumunun üstünden bir yıl bile geçmemişken, tam katliamın başladığı sene Anna'nın kocası ölmüş. Anna kocasının ailesiyle yaşıyormuş, babası ve ağabeyleri onu almaya gelmişler. "Olmaz," demiş "çocuğumu nasıl bırakırım?" "Çocuğum dediğin Müslüman'ın piçi," demişler, "bizimle geliyorsun."
- Çocuğu alması lazım olmuş.
- Kocasının ailesi sağ bırakmazdı onu.
- Zavallı kız.
- Kız doğru söylemiş, kadın dediğin çocuğunu bırakmaz.

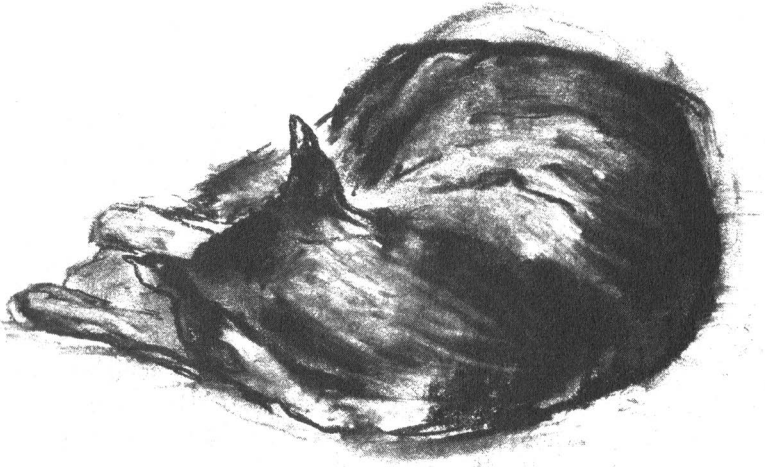
- Anna'nın babası kudretli bir adammış, istese de istemeseyse de onu alıp götürmüş.
- Ya öyle yapacaktı ya da Müslüman olacaktı.
- Müslüman olan çok kişi tanıyorum.
- Hâlâ oradalar.
- Anna öyle yapmamış, oğlunu bırakmış ve babasıyla Halep'e gitmiş. Önce Halep'e, sonra da İskenderiye'ye. Babası İskenderiye'de ölmüş.
- Sonra oğlunun yanına geri gitmeye çalışmış.
- Yok, buraya geldi. İskenderiye'de Yero Topcıyan'la tanışmış. Yero Topcıyan'ı bilirsin, Azniv'in görümcesinin kocası.
- Ördek yavrusu Azniv mi?
- Evet, o. Yero onun görümcesiyle evliymiş. Neyse, Yero savaştan sonra İskenderiye'deymiş ve kuzeni Levon'la evlendirmek için Anna'yı alıp buraya getirmiş.
- Hani yeğeni, Helvacı Harry'nin kızıyla evlenen Levon mu?
- Evet, o. Levon kocasının amcasıydı. Anna'yla evlenip onu Watertown'a götürdü.
- Benim kayınbiraderim de elli sene önce Watertown'da yaşıyordu.
- Watertown'a gemiyle gitmiştim.
- Watertown'a gemiyle nasıl gidersin ki?
- O zamanlar New York'tan Boston'a gemiyle gidiyorduk. İskelesi Chelsea'deydi galiba. Chelsea'de değil miydi iskele?
- Bize ne şimdi Chelsea'den? Anna'ya ne oldu?
- Başka çocuğu oldu mu?
- Yok, başka çocuğu olmadı.
- O Müslüman'ın bedduasını almıştır.

- Beddua mıdır bilemem ama Levon'la yaşamaya devam etti, bir bakkal dükkânları vardı. Canlarını dişlerine takıp çalıştılar ve para biriktirdiler. Anna'nın boynunda bebeğinin saçını sakladığı bir madalyon vardı, kimse bilmezdi.
- Zavallı kadıncağız.
- O kadar da zavallı değildi, kendi evleri vardı, gayet güzel yaşıyorlardı.
- İyi de, çocuğu yokmuş.
- Çocuğu vardı. Arkasında bıraktığı bir çocuğu vardı.
- Anna'nın ıstırabı da buymuş işte.
- Hepimizin ıstırabı ayrı.
- Anna'nın ıstırabı buymuş ama çocuğu da ıstırap çekiyor-muş. Anna umudunu kaybetmiş ama oğlu kaybetmemiş. “Annem nerede?” diye sorup durmuş, “Nereye gitti?” demiş.
- Aferin ona.
- Evet, annesini aramış. Halep'e gitmiş, İskenderiye'ye gitmiş. İskenderiye'de Anna'nın Watertown adresini bulmuş.
- Vay, vay, Müslüman piçine bak sen.
- Anna nasıl da mutlu olmuştur.
- Mektubu nasıl okuduğunu bilememiş. “Ben senin oğlunum,” diyormuş mektupta, “seni görmek istiyorum.”
- Benim izlediğim dizide de böyle bir şey olmuştu. Çocuğunu evlatlık veren bir kızı anlatıyordu.
- Bizim insanlarımız çocuklarını evlatlık vermedi.
- Öyle mi?
- Anna da çocuğunu vermemişti. Oğlunu kaybetti, sonra da buldu.
- Bulmuş bulmasına da, mektubu Levon da okumuş.

- Eyvah.
- “Bu ne?” demiş. “Ne olacak?” demiş Anna. “Oğlumdan geldi. Gidip göreceğim onu.” “Öyle bir şey yapmayacaksın,” demiş Levon, “O Müslüman piçinin yanına gitmeyeceksin.”
- Kıskanmış adam.
- Kıskanmamış, öfkelenmiş.
- Bütün ailesini onlar öldürdü.
- Bunlar geçmişte kaldı ve Anna yeterince acı çekti. “Beni durdurabileceğini mi sanıyorsun?” demiş Anna.
- Nasıl durdurabilir? Hangisi daha önemli, koca mı evlat mı?
- Bazen kocaya karşı gelmek çok zor olabilir.
- Anna’nın karşısında hiçbir koca duramazdı. “Ya yolumdan çekilirsin ya da bir daha yüzümü göremezsin,” demiş.
- Aferin ona.
- Levon “Onu buraya getireyim deme, bu eve hiçbir Müslüman piçi adım atamaz,” demiş.
- Utanmıştır adam.
- Utanırsa utansın. Sevgi utançtan daha önemlidir.
- O günlerde öyle değildi. O günlerde utançtan önemlisi yoktu.
- Herkes burun buruna yaşıyordu da ondan. Kimsenin haberi olmadan tuvalete bile gidemezdin.
- Hem şimdi herkes Anna’nın hikâyesini öğrenecekti.
- Öğrenseler ne olacaktı? Kadının kendi parası vardı, Beyrut’a uçtu ve oğluyla orada buluştu.
- Onca yıldan sonra ana-oğul bir arada.
- Aynı benim dizi gibi.
- Oğlu burada mı şimdi?

- Değil. Oradaki düzenini bırakamadı ama yılda bir kere annesini görmeye geliyor.
- Yılda bir kere mi, o kadarcık mı?
- En azından yılda bir kere görüyor. Bazı analar oğullarını hiç göremiyor.
- Bazı oğullar analarını sevmiyor.
- Bir oğul anasını nasıl sevmez?

Laklak

- Doğruyu söyle, sidik kokuyor muyum?
- Hayır, şimdiye kadar öyle bir koku almadım.
- Çok şükür. Ölmeden önce Ağavni sidik kokardı. Hep söyleyeyim derdim ama üzmem istemezdim.
- Ben de alırdım o kokuyu. İç çamaşırlarını her gün yıkar-
dı ama işe yaramıyordu.
- Haftada yirmi çamaşır değiştiriyorum. Neyse ki kurutu-
cum var, yoksa komşular o kadar çamaşırı ipten görse ne
der?
- Dua et çamaşırlarını hâlâ kendin yıkayabiliyorsun.
- Ha şunu bileydin, o ismi lazım değil yerlerde altına bez
bağlayacağıma kendi evimde sidikli sidikli otururum.
- Benim çocuklar beni oralara kesinlikle göndermeyecek-
lerini söylüyor.
- Hepsi öyle der.
- Gençken öyle yerler olduğunu bilmezdim bile.
- Kim icat ettiyse oraları, babasının ağzına köpek sıçsın.
- O kadar da kötü yerler değil canım.
- Pis kokan yerler olduğunu sen de biliyorsun.
- Kendi götün bokluysa her yer pis kokar.
- Aynı laklak gibi.
- Hangi laklak?
- Götü boklu laklak. Ne zaman bir göle uça, “Burası pis
kokuyor,” dermiş. Kendi koktuğu için gittiği her yeri ko-
kutupmuş.

- Başka bir şey konuşalım.
- Kabak çekirdeği getirsene. Ağzımı başka bir şeyle meşgul edeyim.
- Yok, konuşmaya devam edelim. Konuşmak bize iyi gelir, ne hakkında olursa olsun.

Kurtlar

- *Pastırma* yapıp garajda beklettim, ama kurtlandı.
- Eti nereden almıştın?
- Et yüzünden değil, garaj çok rutubetliydi.
- Nereden biliyorsun, et yüzünden de olabilir.
- Nasıl et yüzünden olsun, üç gün tuzda beklettim.
- Şimdiki etler iyi, eskisi gibi değil.
- Umarım öyledir, kıcımdan çektiğim kurt hâlâ hatırımda.
- Ne kurdu?
- Sana kıcımdan çekip çıkardığım kurdu hiç anlatmadım mı?
- Sence böyle bir şeyi unutmuş olabilir miyim?
- Bu memlekete ilk geldiğim zamanlardı. Tuvalette otuyordum, altımda bir şey hissettim, uzanıp çektim. Sonu gelmiyordu, çektim de çektim.
- Kafası içinde kalmıştır.
- Doğru diyorsun, o kemik torbası köy doktoru da aynıını dedi. Üç gün boyunca sadece çiğ kabak çekirdeği ye, üstüne de hintyağı iç dedi. Ben de öyle yaptım, kafa da çıktı, o günden beri de hiç başıma gelmedi.
- Bende o kurttan hiç çıkmadı, uzun pembe olanlardan vardı bende.
- Aman, bende onlardan da vardı.
- Bende hiçbir şey çıkmadı, çok şükür.
- Alt tarafı kurt canım, onların da yaşaması lazım.

Sevgili Charlie

Acaba Őu anda nasıl görünüyorsun? Kulakların kıllı mı? Kaşlarını kesip kısaltıyor musun?

Bu sabah rüyamda, saçların çocukken olduğu gibi gözlerinin önüne düşmüştü, güldüğünde daha düzelmemiş o kocaman tavşan dişlerin ağzını dolduruyordu. Seni kucaklayıp öptüm, gene eskisi gibi arkadaştık.

Bendeki şipşak fotoğraflarda saçların dalgalı ve yüzünde Amerika'yı fethetmek üzere olan genç bir İtalyan serserinin pişmiş kelle gibi sırtıtışı var, Hemingway'in kelimelele âşık oğlu, yıpranmış ceketinin cebinde hep taşıdığın o kitap.

Hepimiz bir aradayız, çarpışmanın ateşkes anındaki savaşçılara benziyoruz.

Leo kalkık yakaları ve dik tuttuğu omuzlarıyla bir hayduta benziyor.

Kabadayı Tony kollarını kavuşturmuş, gömleğinin kollarını pazılarına kadar kıvırmış.

Shlomo ilk kez bıraktığı keçi sakalıyla, dolgun dudaklarından bir Pall Mall sarkıyor.

Washington Parkı'nda banktaki fotoğrafta ise seninle Dolores arasında ben varım, birbirimize zafer kazanmış gerillalar gibi sarılmışız.

Şak, şak, şak, nasıl da kahramanız.

Hayatta kaldık, ölmedik, Leo orduya yazılmak yerine yedek birliklere katıldı, Tony'nin dizi futbol yüzünden sa-

kattı, Shlomo homoseksüel rolü yaptı ve Zeke eroin kullandığını söyledi ve sen çocuğun olacağı için tecil ettirdin.

Vietnam'a gitmek için çok gençtik, o zamanlar Village'da bir daire tutmaya paramız yetiyordu, aksiyon resimleri ve akıllara zarar caz müziğiyle dolu bodrum katları. Büyük ciltsiz kitaplar yeni basılmaya başlamıştı ve her yeni baskı bizim için yeni bir çizgi roman gibiydi. Kaç tanesini pantolonlarımıza sokuşturup virane haldeki odalarımızda birer hazine gibi saklamıştık?

O kitaplar nerede şimdi, o Rimbaud nüshası ve kapağında fotoğrafı olan Coltrane albümü, tutkulu gençliğimizin tüm eskizleri ve şiirleri nerede, geçmişimizin gübresi hangi çiçekleri veya mantarları besliyor şimdi, gölgelikleri indirip içtiğimiz marihuana, Teksas'taki bir kaktüs çiftliğinden gelen kaktüs tomurcukları, Smith'in Kaktüs Çiftliği miydi adı? Geldiğinde yumuşak ve küflü olduklarından yanında kutularca dondurma ve şeftali yemek zorunda kalmıştık.

Zaten durmadan yiyorduk. Sabahın üçünde bir fırının arkasından yeni çıkmış küçük ekmekler yiyor, şafak sökerken yürüyerek köprüyü geçiyorduk. Bir keresinde yeni açılan Guggenheim'a kadar bütün yolu yürümüştük, hiç durmadan yürümüş ve sanattan konuşmuştuk.

Cézanne ve Zola'nın birlikte büyüyüp bir daha birbirlerini hiç görmediklerini okumuştuk. Hâlâ aylıklık yapacak vakitleri varken Lenin'in Troçki'yi Londra civarında gezmeye çıkardığını okumuştuk. Freud'un Rilke'yle güzelim kırlarda yürüyüşe çıktığını ve gene Freud'un Rilke'nin bu denli güzellik karşısında nasıl mahzunlaştığını hatırladığını okumuştuk. Durmadan yazarlar ve sanatçılar hakkında okuyorduk ve birisinin de bizi ve bir de Dolores'in makar-

nayı servis etmesini beklerken nasıl heyecanlanıp yerimizde duramadığımızı yazmasını istiyorduk.

Dolores ışıklar açık uyuyakaldığında biz uyumayıp ortalığın biraz daha canına okurduk, Leo ve Tony Tanrı hakkında tartışırken Shlomo kafalarına bira döker, Leo ölüm döşeğindeki Socrates gibi parmağı havada ahkâm keser, sen de tüm o Chesterfield'leri tüttürürdün, Dolores'in göğsünün kabarıklığı karşısında tüm sözcüklerimiz zırvalamaya dönüştü.

“Hepimiz doğuyoruz ve ölüyoruz, sadece arada doldurmamız gereken altmış ya da yetmiş yıl var, o kadar.”

“Siktir git Leo, ölen sensin, ben değilim.”

Şak, şak, şak, küçük emektar makinenin çektiği pozlar Azrail'in tırpanını durmadan savurması gibi, her bir fotoğraf kırmızı yapraklı kellesi uçmuş uzun ömürlü bitkinin çiçeği, figürlerimiz ışığa tutulan negatiflerde hayaletler gibi.

Her birimiz birbirimizden uzakta öleceğiz.

Ma Rainey plağını döndüre döndüre çalan sen.

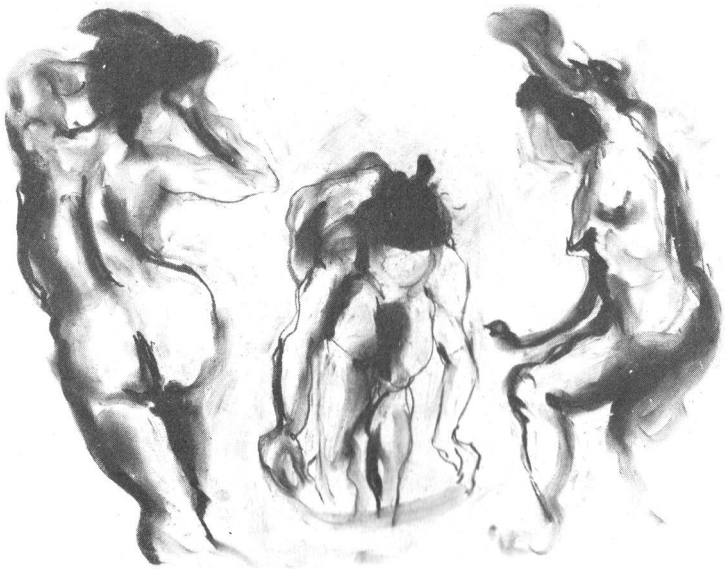
Biraz ot bulmak için Brooklyn'e giden Shlomo.

New Brunswick'e otostopla gidip gelen Leo ve Tony.

Chessman için yapılan yürüyüş, güneydeki mücadele, ta o zamanlarda bile nükleer silahsızlanmayı savunan komite.

Hıristiyan takvimindeki 1960 yılı, evrenin tarihi bizim cahil geçmişimizin birkaç şipşak fotoğrafında saklı, Dolores fotoğrafta gözünü kameraya dikmiş.

Kim o? Senin eski karın ve uğruna en iyi arkadaşının sana ihanet ettiği genç kadın değil, garip gülümsemesiyle bulanık bir görüntü, eski püskü yağmurluğuyla hamile bir Mona Lisa, kâbus gibi geçmişimizdeki gizemli kadın?

Parmak Kadar Karidesler

- Altmış dolara Tahoe Gölü'ne gidebiliriz, otuz dolarını harcayalım diye geri veriyorlar. Araknaz, kilise grubuyla gitmiş. Otobüs, motel, yemek, hepsi otuz dolar.
- İnsanlar kumar oynasın istiyorlar. Bir kere başlayınca durmak istemeyeceklerini biliyorlar. Orada başka yapacak bir şey yok zaten.
- Doğru dedin. Las Vegas'a gittiğimde bütün gün makinelerin başındaydım.
- Hayır, Araknaz otuz dolarını harcamamış, etrafta gezinmiş, akşam sekizde de yatağa girmiş. Ama eğlendiğini söyledi. Karides yemiş, parmak kadar varmış karidesler.
- Hadi gidelim. Otuz dolar ne ki?
- İşe bak, bu ülkede parayı sokağa atıyorlar.
- Benim oğlan cebinde peni olunca sokağa atıyor.
- Sokağa yemek atıyorlar.
- Araknaz öyle yapmamış. Yiyemediklerini peçeteye sarıp eve getirmiş, ertesi gün öğle yemeğinde yemiş.
- Umarım gene karides olur. Karidesi seviyorum.
- Kocam da her çeşit balığı severdi. İstanbulluydu. Eti ağzına sürmezdi, sırf balık yerdi. Kardeşi katledilmeden önce balıkçıymış.
- Bizimkileri İstanbul'da da katlettiklerini bilmiyordum.
- Komitacıymış.
- Benim amcam da komitacıydı. Onu hapishanede ziyarette gittiğimi hatırlıyorum. Bir tek bana izin vermişlerdi,

Çünkü çok küçüktüm. “*Yavrim,*” demişti, “Sakin kim olduğunu unutma. Kim olduğunu unutmayacağına söz ver.” Ben de ona kim olduğumu hiç unutmayacağıma söz vermek zorunda kalmıştım.

Adı Kaliforniya

Biz çocukken, yılan gibi kıvrılarak Secaucus bataklıklarına inen yolun tepesinden günbatımını izlerdik. Yol, çöp yığınlarının oradaki sukamışlarının içinde gözden kaybolurdu, bataklıkların diğer yanında ufuktaki mavi tepeler uzanırdı.

Amerika görüntüsü sanki hep o tepelerin arkasındaydı, keşfedilmeyi bekleyen bir tür ana kara. Yılan gibi kıvrılıp bataklıklarda kaybolan yol, sanki erkekliği işaret ediyordu ve bir gün biz de o yolu takip edecektik.

Bu bizim ergenliğe geçiş ritüelimizdi ve Pennsylvania tünelleri sanki bir doğum kanalıydı. Wheeling ve Columbus gibi egzotik adlı yerlere açılırdı ve heyecanımız bizi ileri iten bir içgüdü gibiydi, her birimiz karanlığa doğru otostopla kendi yolumuza gidiyor ve kendimizi bilinmezle sınıyorduk. Devam et diyordu, durma, gecenin bir yarısı bir kafede bir kamyoncu bul ve şafakta St. Louis'te ol, Mississippi'nin aniden yüreği hoplatması ve arkamızdaki gün doğumunun uzun ışıkları altında parlayan yeni Memorial Arch, Amerika denen o uçsuz bucaksızlığı taçlandıran büyük Saarinen çizgisi* ve batının göbeği.

Ama Amerika yoktu, öyle adlandırılacak hiçbir yer yoktu, yol katliamların tarihini ve başka bir kültürün me-

---

* Eero Saarinen: Finlandiya kökenli Amerikalı ünlü mimar ve endüstriyel tasarımcı, neo-fütüristik üslupta anıtsal yapılara imza atmıştır.

zarlığını yaparak ilerliyordu. Sadece bir toprak parçasıydı, bu dişi toprağın adı yoktu ve yol ovalara ve Rocky Dağları'na doğru devam ettikçe daha da güzelleşiyordu. Acaba çölün öbür yanı nasıldı?

Tamam, onun adına Kaliforniya diyelim, kelimenin kendisi de kadın adı gibi; geniş kalçaları herkesi kabul eder ve kışları daima yeşildir, eğimi az tepeleri bir delikanlının altın dişiyle gülümseyen ilk orospusuna benzer.

Ona ilk kez girdiğinde, yolculuğun sonuna geldiğini hissetti ve kalabildiği kadar uzun kaldı. Yolculuk hiçbir zaman bitmese de, yabancı şehirlere ve müzelere doğru devam etse de, içinde bir yerler hep geri dönmek istedi.

O da geri döndü ve deniz kıyısında bir kulübeye yerleşti, Kaliforniya'nın uzun otların arasında hopleyan geyikleri, çöp tenekesinin arkasından bakan rakunları, kanyonda yuva kuran ve ardından lagünün üzerinde kâğıttan bir uçurtma gibi süzülen mavi balıkçılları, deniz çekildiğinde

ayakta dengede duran akbalıkçılırları, kızılçamlarla ve koca-yemiş ağaçlarıyla koyu renk alan tepeleri, Bolinas Körfezi üzerindeki bulutları, ayda sadece yetmiş beş dolara kiralananan küçük Van Gogh kulübesinin yanında kır çiçekleri vardı, adamınsa onun vulvası ve memeleriyle dolu suluboyalardı.

Adamın bütün nü aşkı Kaliforniya'nın sahillerine yöneldi ve onu fırcasıyla düzlemek istedi. Kaliforniya, onun çektiği hasretin görüntüsüne dönüştü, tüm nüler gibi berbat ve acı dolu olabiliyordu.

O günlerde o yassı tepede çok az kişi vardı ve yalnızlık bazen öyle acı veriyordu ki ölmek istiyordu. Okalıptüsün yaprakları her akşamüstü kasabaya gittiği yolun ürktücü sisinde birer hançer gibiydi ve posta kutusu Leo'dan mektup gelene kadar bomboştu.

“Hey, Zeke, oralar nasıl? Biz de oraya geliyoruz, ben, Charlie, hepimiz. Buradaki kiralalar ve hamamböcekleri canımıza yetti.”

Yüzlerce yıllık göçe katılan iki aile daha, hippilerden nefret eden yobaz taşralıların boş arazilerinden geçen minibüsleriniz. Tony'nin hafta sonları yirmi bir oynadığı, kalan zamanlarda ise balık tuttuğu Reno'nun dışında mola verdiniz. Tony, Kaliforniya'ya gidenler kafasız, dedi. Orası da yeni bir bok çukuruna dönüşüyor, aklınız varsa çölde kalırsınız, dedi.

“Kaliforniya'nızı alın da kışınıza sokun.”

Siz geldiğinizde bütün çiçek çocuklar gitmişti ve tüm kaçaklar ve ayyaşlar kanlı banliyölerden gelen mülteciler gibi Golden Gate Parkı'nın canına okuyordu. Gazeteler Chicago'dan kanlı yüz fotoğraflarıyla doluydu ve Berkeley ve Oakland'da isyanlar vardı. Siz, çocuklar için iyi bir oku-

lu olan sakin bir yer arıyordunuz, ama hareketten de uzak olmak istemiyordunuz.

Yaz sonunda tepeler o kadar kuraklaşmıştı ki geyikler su bulmaya kulübelerin yanına geldi. Fareler yabancı havuçların köklerini kemirmişti ve kuru saplar kavrulmuş uzun otların üzerine yığılmıştı. Sonra her zamanki gibi Cadılar Bayramı'na doğru yağmurlar başladı ve güneye giden deniz kuşları göründüler, ördekler, kıkıyruklar ve ak yanaklı ördekler, sığ yerlerde halkalar çizen fırtınakuşları ve heybetli devasa kanatlarıyla süzülen pelikanlar. Meleğe benziyorlardı, bok gibi davrandığımız tavukların kuzeniydiler.

Yalnız bir sanatçı onları izlemeye gitti ve midye tutmuş kayaları ve gelgit havuzcuklarının insanı büyüleyen anemonlarını resmetmeye çalıştı. Dünya ve doğal yaşam içinde kendi yerini arıyordu, ama insanlar ve para olmadan böyle bir şey imkânsız görünüyordu. Onda ikisi de hiç kalmamıştı, o da sokak lambalarının olduğu yere dönüp Berkeley Postanesi'nde bir iş buldu.

Çıplak Memeli Kadın

Postanenin bodrum katındaki karanlık sabahlarda duvara yaslanıp piposunu tütürerek mektupları karıştıran ve eski caz ezgileri mırıldanan yaşlı, siyah bir İkinci Dünya Savaşı gazisi vardı. Aslında gerçekten yaşlı değildi, ama tütününü ve Ellington şarkılarıyla altın yılların olduğu başka bir çağdan geliyordu gibiydi.

Nixon yeni seçilmişti ve savaş şiddetlenmişti, her ne kadar kısa saçlılar ve uzun saçlılar arasında gerilim varsa da kıvrır kıvrır beyaz favorileri olan yaşlı siyah gazi kendi ayrı dünyasında duvarın dibinde duruyor ve aromalı bir tütün dumanı bulutu tarafından sarmalanmışçasına mektupları karıştırıyordu, mektuplar Tin Pan Alley* şarkılarının ritminde tıkırdıyordu.

Onu hangi kanserin veya tayinin beklediğini bilmiyordu, sadece mektupları ayırıyor ve Shattuck Bulvarı'ndaki kafede yumurtasını yiyor ve sonra tepelere doğru güzergâhına devam ediyordu.

Yaşlı adamın yüzü sabahın erken saatlerinin imgesine ve insanın arkadaşlarıyla birlikteyken duyduğu o sevgi dolu yakınlığın verdiği iyi hisse dönüşmüştü; hepimizin gazete dağıtıcılığı yaptığı çocukluğumuzun dünyasına, sabah karanlığında uyanan ve annesi uyanmasın diye çalar saati daha çalmadan susturan oğlanın imgesine.

---

* 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında, merkezi New York'ta olan Amerikan müzik endüstrisi tarafından ortaya çıkarılan popüler müzik tarzına verilen ad.

O oğlan ayakkabılarını eline alır, annesinin yatağının yanından çoraplarıyla geçerek mutfağa girer, eski dört bacaklı ocağı yakar ve su kaynayana kadar alevlerin başında dikilirdi. Hazır kahve yeni çıkmıştı. Onu keşfeden Koca Ritchie olmuştu.

“Çok güzel bir şey Zekey. İçine sadece sıcak suyla bol şeker ve süt koyuyorsun. Adı Instant Maxwell House.”

Eski Leyendecker illüstrasyonunun üstündeki boş fincanda *Son damlasına kadar lezzetli* yazıyordu. Kahveyi koca bir parça çörekle içer ve sonra ayak parmaklarının ucuna basarak merdivenlerden inerken zaten uyanık olan Bayan Barbalinardo’yu uyandırmamaya çalışırdı. Sonra boş bir dükkânın önünde arkadaş grubuyla buluşmaya koşardı, başlarındaki Koca Ritchie yirmi yıl sonra postanedeki ustabaşı gibi sürekli bağırıyor olurdu.

Çarşambaları ve perşembeleri gazetenin birlikte düzenlenmesi gerekiyordu ve herkes büroya erken gelip masalarda bir yer kapmalıydı, bazen bunun için kavga bile çıkardı; Koca Ritchie koca pelte gibi göbeğiyle araya girer, uçuşan yumruklar yüzünden gözlüğü düşerdi, bizim emektar Ritchie, herkesin dalga geçtiği sevgili Ritchie, külleri rüzgârda uçuşan, kendisi kim bilir nerede olan Ritchie.

Masalarda yer beklemek zorunda kalanlar bazen cadde nin aşağısındaki fırına gider, başka herkesin uykuda olduğu sabah karanlığında onlara yoldaşlık eden una bulanmış yaşlı fırıncıdan sıcak pandispanya alırdı, sonra hep birlikte pandispanya ve meyveli çöreklerle kendilerine ziyafet çekerlerdi. Dudakları ve burunları pudra şekeriyle kaplanır ve süte bulaşır, elleri taze mürekkepten simsiyah olurdu.

Gazetelerin düzenlenmesi bitince masaların etrafında gazeteler rulo haline getirilirdi, kanvas çantalarına doldur-

dukaları uzun fallik rulolar sanki bir silah veya cephaneymiş gibi her çocuk diğerini kontrol ederdi. Kâğıt ve gazyağı kokusunda arka arkaya yapılan rulolar ve sıcacık bir mekânda bulunmak ve dehşet verici olmaktan çok arketipik olan çocuksu hikâyeler anlatmak, hani küçük bir yaratık bir kadının deliğinde yakalanıyor da büyük bir canavar geliyor ve duvarları badanalıyor, onun gibi.

Herkesin işi bitince kışın karanlık, ilkbaharda ise gül rengi olan sokaklara ağır ağır dağılırlardı, her oğlan ruh haline göre amele veya süper kahraman gibi sırtında taşıdığı ağır çantasıyla bir başına kalırdı.

O da sabah havasında yorgun argın yürür ve farklı koridorlardaki ve sahanlıklardaki yetişkinler kabilesine haberleri götürürdü, kapının arkasında her birinin farklı bir kokusu ve gizemi olurdu, para tahsil etmeye gittiğinde farklı karakterleri ve sahneleri dikizlerdi.

Halılı şık sahanlıklardan birinde dinlenme molası verir ve gazetenin karikatürlerini okurdu, her yer şafağın gücüyle ve herkes uyurken uyanık olmanın engin sessizliğiyle dolardı.

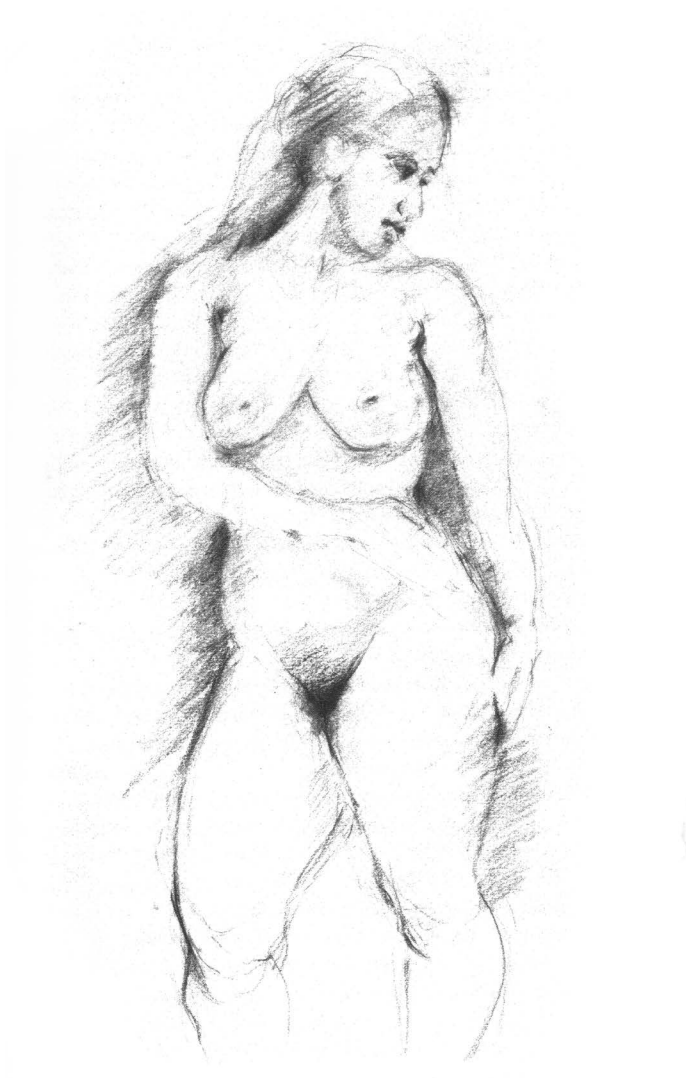
O sessizlikte yürümeyi ve serçelerle güvercinleri dinlemeyi severdi, sonra bir sabah çıplak memeli bir kadınla karşılaşmanın şokunu yaşadı, kadın sütü almak için aniden kapıyı açıp eğilince sabahlığı açılarak meme ucu ve meme ucu çevresi, gözlerini kör edici bir parlamayla patlatmıştı. Üstelik, kadın yalnız olmadığını görünce örtünmüş ve gülümsemişti, kuzeni Aram'ın eski yün ordu şapkasını ve kendisine çok büyük geldiği için kollarını kıvırdığı parkasını giyen bu down sendromluya benzer yüzlü oğlandan utanacak veya korkacak hiçbir şeyi yokmuş gibi gülümsemişti.

Kadın haklıydı. Çünkü memesi oğlanın belleğine saplanıp kalsa da, bu görüntü hiç solmasa veya değişmese de, oğlan hâlâ güzel kadınların sadece öpüldüğü veya kucaklandığı bir dünyada yaşıyordu ve kadın, onun için kadın olmaktan çok bir imgeydi. Kadın adeta sabahın kendisiydi, ışıktan çok gölgeden yapılmış bir örtünün altında nasıl da parlıyordu, oğlan ise ondan sonraki tüm nüelerin tohumuymuş gibi onun açık sabahlığının yumuşak uçucu renklerine tutunmaya çalışmıştı, zonklayan bir aydınlanma seli içindeymiş gibi yürürken ve daha fazlasını isterken, ona sarılmak ve uzuvlarında kabarıp sonrasında acı verici hale gelen karşı konulmaz dalgaları salıvermek isterken, kadından yayılan şey, sahip olduğu değerli vücuttan çok daha güçlüydü.

Onun gene dışarı çıkacağını umut edip durdu ve kadın farklı yerlerde karşısına çıkmaya başladı, günün birinde karacak olan parlak tuğlalar ve direkler gibi bir figür sayılmazdı, zamanın çarpıtmasıyla yamulacak ve unufak olacaktı, ergenliğin ve mastürbasyonun açtığı yarada onun girdap gibi dönüp duran perdesi gözlerini yakacak ve dağılayacaktı.

Yürümeye devam etti ve güneş nehrin karşısındaki gökdelenlerin arkasında yükselirken gazete dağıtım güzergâhını tamamladı, uzun altın rengi ışınlar gözlerine mızrak gibi saplanıyordu.

Eve döndüğünde annesi işe gitmek üzere çıkıyordu. Bütün gün fabrikada olacaktı, kendisi de haftada bir akşamüstü fabrikaya gidip yerleri süpürüyor ve kadınlar tuvaletini temizliyordu.

Konfeksiyonun Uluslararası Hanımı

Kaygısızca ve dünyada bir yerlere gelebilmek için hevesle yürüyor, yeni perdeler ve mutfak seti alabilmek için yürüyor. Başka bir ülkeden geliyor, genleri kim bilir neredeki tecavüz ve yağma ağına düğümlü.

Saçını sallıyor ve derin nefes alıyor. Geçtiği yolda çiçekler yok, çeltik veya şekerkamışı tarlaları yok, ama aynı güneş çöp tenekesinin ve sundurmada horlayan evsizin yanına altın bir halı seriyor.

Kumaş yığınlarının yanındaki yerini alıyor, sıranın her bir yanında on beş kadın var, yüzleri öne eğik, kolları önde, sağı dizleri aralıksız tıkırdıyor.

Moda tıkırtısı, kâr tıkırtısı, kira ve yemek için çalışmanın tıkırtısı. Buharda ter içinde kalan atletli presçilerle, ofisinde taşeronla tartışan patronla, zemine saçılmış toz yumakları, iplik ve flama artıklarından oluşan topaklar, tahta döşemelerin arasında iğnelerle dolu boşluklar, yağ lekeli aşınmış ahşap, yağa ve toza batmış köşe bucak ve kovandaki böcekler gibi o gürültülü vızırdama içinde hep bir arada geçen saatler.

Dedikodu yapıp kıkırdıyor, esniyor ve içini çekiyor, burnunu karıştırıyor, yeniden önündeki patrona ve dikişe eğiliyor, parmakları zapt etmesi zor kumaşı katlayıp düzeltmeye çalışıyor.

Bu hafta taftaydı, geçen hafta yün, önümüzdeki hafta parlak jarse veya şifon olacak. Çölde bir tüfekte veya

eşekle poz veren boyalı mankenlerin üstünde. Fakirlerin gözünü dikmesi, zenginlerin fırlatıp atması için. Yumuşak tüylü veya biyeli, ekose veya çizgili, gösteriş ve teşhir için sayısız stilde çok renkli. Nehrin karşısındaki dünyada satılıp giyiliyorlar ama herhangi bir ahmak dikebilir bunları.

Ama o ahmak değil. Dili konuşabilseydi, burada doğmuş olsaydı... Ama konuşamıyordu ve doğmamıştı; ya ahmak olacaktı ya da nehirde veya çölde bir ceset, makineliyle taranacaktı veya aldığı paraya hükmeden aynı çarpıklık tarafından, ihtişam ve kârın içinde gizli olan sonu gelmeyen hırsın muazzam tasarımı tarafından aç bırakılacaktı.

Bükülmüş sırtı, öne eğilmiş yüzü, tozdan korunmak için saçına sardığı eşarp ve giydiği tozlu önlükle hiç mankene benzemiyor. Öğle yemeği paydosuna kadar kafasını kaldırmıyor.

Bir gece önceki akşam yemeğinden kalanları presin buharında ısıtıyor. Huzur ve sessizlik içinde dinleniyor, gü-rültü şimdi kafasında bir yankı. Başkaları kendi dillerinde gevezelik ederken o da arkadaşıyla sohbet ediyor. Yıllardır birlikte çalışıp aynı yorgunluğu paylaşıyorlar, ama sadece Noel'de, akşamüstü, bir hediye çuvalının ve bir pastanın etrafında hepsi bir araya geliyorlar.

Saat başına değil elbise başına para alıyorlar, o da hâlâ gençken bir etiket daha dikmek için kendini zorluyor. Akşamüstü oğlan okuldan geliyor. Eskiden gelip yanında otururdu, ama patron onu yerleri süpürsün ve kadınlar tuvaletini temizlesin diye tuttu. Oğlan hep gözünü dikip annesine bakıyor. Annesi, kendini bildi bileli bu makinelerde çalışıyor. Orta yaşa gelip dişleri döküldüğünde ve hâlâ bakması gereken bir oğlu olduğunda, memeleri sarkıp saçları beyazladığında da burada olacak mı acaba?

Oğlan onun sandalyesinin etrafını süpürürken ayaklarını kaldırıyor.

Oğlanı, öbür taraftaki makinelerin oradan gene gözünü dikmiş kendisine bakarken yakalıyor.

Eski kahverengi fotoğraflarda daha önce hiç görmediği bir anneye gözünü dikip baktığı gibi bakıyor, annenin tuhaf gençliği Dutch Masters puro kutusunda ölümlere karışmış. Kutuyu dolaptan çıkarır ve sanki bir uzaylıymış gibi incelerdi annesini.

Akşam yemeği mükemmel olmadığında bağırdığı kör cahil kadın mı bu? Annesi de, sedefli bir ışıktaki parmaklarını kıvrırırken başını öne eğmiş Vermeer'in dantel ören kızı gibi güzel bir kadın mıydı?

Hikâyesini dinlemekten hiç bıkmazdı, o da kendine özgü bir venüstü sanki.

“Gemiden indiğim hafta makinenin başına geçtim. Daha on altı yaşına bile basmamıştım, memelerim hâlâ büyüyordu. Günde on iki saat, haftada altı gün, tek bir personel yardımını olmadan, hiç şikâyet etmeden. Suriyeli Tahan için mendil dikiyordum.”

Fabrikanın hiç fotoğrafı yok, eldeki tek fotoğraflar Hopatcong Gölü'ndeki pazar günleri ve Woodbridge'deki pikniklerden; üniversite çağındaki genç göçmenler tatil günlerinin tadını çıkarıyor. O da onlardan biri, karanlık ve gizemli. Sarmısak kokan nefesi ve takma dişiyile kanlı canlı ve gerçek olan hikâye anlatıcısı değil, doğuya özgü gözleri ve tuhaf gülümsemesiyle sepya bir imge.

“Mendil üstüne mendil, dokuz yılda kaç mendil dikmişimdir? Şimdi Çin Mahallesi'nde yaptıklarından azdır. İngilizce öğrenemedim ama Arapçam ilerledi. Mahalleler

bizim gibilerle dolu olduğundan kimsenin İngilizce öğrenmesine gerek yoktu. Radyo yoktu, televizyon yoktu, gramofon ya da teyp yoktu, sadece okuma yazma bilenlerimiz için Charlie Chaplin vardı. Ama her pazar, Sahag'ın kuru temizleme kamyonuna doluşup Hopatcong Gölü'ne veya Woodbridge Ormanı'na giden bayağı insan vardı.”

Fotoğraflardan birinde eğlenerek bir Gainsborough portresindeki hanımefendi gibi poz vermiş, sol ayağını kıvrımış ve gencecik parmaklarıyla asil bir jest yapmış. Bir başkasında bir Fragonard kızı gibi salıncakta keyifli ve şen şakrak, başka bir fotoğrafta ise bir Ingrès gibi ciddi, memelerini sevmeye başlayan ama memelerinden utanması gerektiği öğretilen huysuz genç bir kadın.

“Bütün gün fabrikalardaydık, geceleri ise mutfağında bir kanepesi ve koridorda ortak tuvaleti olan, sıcak suyu olmayan dairelere tikişiyorduk. Kocam bana yabancıydı, yüzümü öbür yana dönüp yapmasına izin veriyordum. Daha kötüsü de olabilirdi. Buraya geldiğimizde çoğumuz bakire değildik.”

Leonardo'nun *La Belle Ferronière*'i gibi, dudaklarının arasında ne gülümseme ne de surat asmaya benzeyen bir çizgiyle büyük kutulu fotoğraf makinesine gözünü dikeyiyor.

“*Kef** mi? Tabii, çok *kef* oluyordu. Uduyla Şişko Rubin, klarnetiyle Çakı Nışan ve darbukasıyla Kokteyl Bardağı Khosrof vardı. Fırsat buldukça *kef* yapıyorduk. Gençtik, hayat doluyduk, hayatta kalmıştık. Lucina, huzur içinde yatsın, bir erkek kadar güzel ud çalabiliyordu, ama çok nadir çalardı, çünkü o zamanlarda kadınların sanatçı olması ayıp karşılanıyordu. Şimdi oğlu onun parmaklarını kıran

---

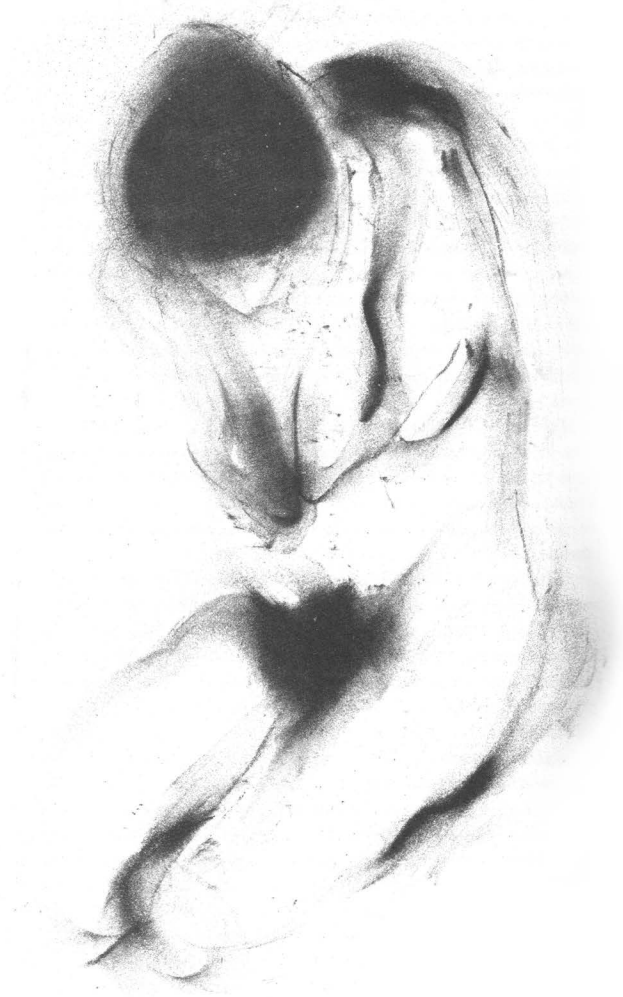
* Keyif kelimesinden, Anadolu veya Ortadoğu'dan göçmüş Ermenilerin ve Rumların bir araya gelerek sazlı sözlü eğlenmesi.

kocakarılar küfür ediyor ama o günlerde öyle yaşıyorduk biz, *kef* vardı ama kuralları da vardı. Birbirimizin bakışları altında yaşıyorduk. Aile bağları güçlüydü ama kardeşlerin birkaç dolar yüzünden veya bir tartışma sebebiyle birbirinden nefret edeceği günler de gelecekti. *Kef* de vardı nefret de, tıpkı bugünkü gibi, güzel zamanlar çölde vaha gibiydi. Çoğu zaman bir makine iğnesinin ardında veya buhar bulutunun altına gömülü olurduk.”

Fotoğraf makineleri geliyor ve sepya rengi ortadan kalkıyor, bu arada o da olgunlaşıyor. Artık yirmili yaşlarının sonlarında ve bir Tiziano veya Courbet gibi dolgun yapılı ve güçlü, göğsünde tuttuğu çocuğa sevgisi utangaçlığına ve kibrine üstün gelmiş.

“Ağabeyin Büyük Buhran zamanından hemen önce doğdu. Hamama gidiyordum, daha ahırların oraya varmadan suyum geldi. Buz satıcısı Harry nöbetini yeni bitirmişti, at arabasıyla beni eve götürdü. Cuma akşamıydı. Ağabeyin cumartesi sabahına kadar doğmadı. Arka odada yatımdım, ben orada acı çekerken hayat normal seyrinde akıyordu, fırıncı Mano ekmeği getiriyordu, kocakarılar mutfakta her zamanki gibi çene çalıyordu. Mutlu muydum? Tabii ki mutluydum, ağabeyin tombul ve sağlıklıydı, gümüş bademşekerine boğulmuştu. Ama iki hafta geçmeden gene fabrikadaydım, kayınvalidem emzirmem için bebeği oraya getiriyordu. İşi bırakıp meme veriyor, sonra makinemin başına dönüyordum. İki yıl boyunca benimkinden başka süt içmedi, bu arada mendiller kimonoya dönmüştü; patron, artık başka bir Suriyeli olan Zohrab’dı. Herkesin işsiz olduğu zamanda çalıştığım için şanslıydım ama gençliğim bir iğne deliğinde uçtu gitti. Sonra sendika kuruldu. Sendika hakkında ne mi düşünüyorum? Ben onların ayağını

öpeyim. İki gün tatil ve günde sadece sekiz saat çalışma için sen olsan öpmez miydin? Tam o aralar babanla evlendim ve kısa süre sonra Highpoint Bulvarı'ndaki İtalyanlarla birlikte elbise dikmeye başladım. İşte o zaman İngilizce öğrenmeye başladım, en azından İtalyanların konuştuğu türden olanını. Çok geçmeden sen doğdun. Buhran yüzünden babanın parası yoktu, o yüzden doğum parasını ben verdim. Beşğin çamaşır sepetiydi ama baban hasta olana kadar gayet mutluyduk.”

Şimdi otuzlarının ortalarında ve ona bakan gözleri hâlâ şehvetle tutuşturabilir, ancak iplere çarşaf serili arka çatıda, elinde mandallar, ailesiyle birlikte verdiği pozda, venüs, saçları arkada toplanmış ve bir ev elbisesi geçirdiği tıknaz vücuduyla, Degas'nın geç zamanlarındaki kilo almış kadınlarına benziyor.

“Baban hasta olduktan sonra sen okul yaşına gelene kadar evde tadilat işleri yaptım. Kiradan ve erzaktan geri kalan tüm para, baban ölene kadar doktorlara ve şarlatanlara gitti. Çok zor yıllardı, yanımda makasım, mekiğim ve sandalye minderimle fabrika fabrika gezdim. Tek derdim pencere yanında yer bulmak ve biraz temiz hava alabilmekti.”

Artık fotoğraflar renklenmiş ama renkler çiğ ve bulvardaki stüdyoda çektiği fotoğrafta, cildi hiç doğal değil. Fotoğrafçı muhtemelen dişleri arasındaki boşluk görünmesin diye ona fazla gülümsememesini söylemiş, sanki gözünü bulutlara dikmiş, saçları permalı ve elbisesine savaş yıllarının omuz vatkaları eklenmiş. Fotoğrafçının sanat taklidi acınası, kadının hayat dolu hali fotoğrafçının ticari amaçlarına kurban gitmiş, gene de ruhu bir şekilde hayatta kalmış ve rötuşa rağmen gözlerinde parlaklık var.

Şimdi, kuzen Aram'ın odun sobalı acayip oturma odasında duvarda asılı olan Rembrandt'ın *Yıkanan Kadın*'ının soluk baskısına benziyor. Aram'ın dekorasyonla arası hiç iyi olmamıştı ve o ucuz, küçük baskı aynı noktada on yıl boyunca asılı kaldı, yıllar yılı resme gözünü dikip bakan bir çocuk, günün birinde, elbisesinin eteğini kaldırıp sığ suda duran ufak tefek kadının uyluklarının arasındaki karanlığı doğrudan görecek boya erişmişti.

Kimdi o kadın? Uyluklarının arasındaki karanlık ve gölgeler içindeki yüzüyle o ufak tefek kadın kimdi? Ona annesini anımsatıyordu, aynı güçlü uyluklar, şefkatli eller onda da vardı, başı suya şükredencesine öne eğikti. Geçmişin gölgeleriyle yarı saklı yüzüyle, rüyalar âleminde gelen bir sabah imgesi gibi karanlıktan çıkıp parlayan suya doğru adım atıyordu sanki. Sadece annesi gibi değildi, çok daha eskilerden, yüzünün görünür olması için bekleyen antik bir figür gibiydi. Onu kendi tarzında çizmesi için adamı beklemişti. Karanlığın içindeki kendi parlaklığını çizebilene kadar kadını ve diğer tüm ustaları özümsemesi gerekecekti, ellerinin arasında bir giysi olan kendi hanımını çizene kadar gözünü dikip bakmaya ve çizmeye devam edecekti.

Kadın dikiş dikmeye devam etti.

Bir sonraki savaştan önce porselene dönüşecek parlak dişleriyle gülüyor kadın. Oğlan gözünü dikip ona bakmaya devam ediyor, kadın oğlanın ereksiyonlarının neye benzediğini merak ediyor. Kadının nişanlısı Japonya'da, Kore'deki tehlikeden uzakta. Kadına Tokyo'dan parlak ipek üzerine ejderha işlemeli bir yatak örtüsü göndermiş. Aca-ba Japon işçi örtüyü dikmek için kaç para almıştır?

Zil çalır makineler sessizliğe gömülene kadar dikiş devam ediyor kadın.

Asansörcü, asansör dolana kadar bekliyor ve dedikodulara kulak veriyor. Elbiseleri eski püskü ve tıraşsız yüzüyle dilenciye benziyor, ama kadının onu hiç sarhoş görmüşlüğü yok. Belki meczup belki savaş sonrası travma yaşamış veya kalan yıllarını kasvet ve perişanlık içinde geçiriyor, çünkü başka ne yapacağını bilmiyor. Ya da başka bir iş bulamamış bir sanatçı.

Her yaştan, her milletten kadını yukarı aşağı, yukarı aşağı taşıyıp duruyor.

Eski yük asansörü tarihin katmanlarında yavaş yavaş dibe çöker gibi başka atölyelerin tabelalarının yanından geçiyor. *Carmen. Young Bess. Lily of France. Sophia.*

Alçalan güneş, yürürken kaldırımında tıkırdayan topuklarına bir altın halı daha gönderiyor. Eve dönerken pastanede durup biraz *cannoli* alacak. Sönüp giden ışık hâlâ muhteşem ve her yer renkli gölgelerle yıkanıyor. Şimdi burada başka bir şehirde. Çağlar boyunca bir kez daha.